

Verantwoording bij prototype Examen Taal MBO-4

Ontwikkelcommissie COE¹ Taal mbo-4 (referentieniveau taal 3F)

De ontwikkelcommissie Taal mbo-4 kent de volgende samenstelling:

Sector:	Naam:	Instelling:
overstijgend	Marja van Knippenberg	ROC Mondriaan
overstijgend	Annelies Kappers	ROC van Amsterdam
zorg & welzijn	Marjon Sanders	Koning Willem I College
zorg & welzijn	Jacqueline van Dillen	Graafschap College
Groen / techniek	Ardjan van Straaten	Prinsentuin College
economie	Koos Mol	Zadkine College
expert	Christel Kuijpers	CINOP
voorzitter	Mieke Huigen	MBO Raad
toetsdeskundige	Ton Hendrix	Cito
secretaris	Anne-Marie Speijers	Cito

Opdracht

De opdracht aan de ontwikkelcommissie Taal voor het prototype van het examen mbo-4 luidt: werk aan het prototype voor het centraal ontwikkeld examen Taal voor mbo-4 in samenwerking en afstemming met de constructiegroep van Cito. Hierbij wordt conform de referentieniveaus taal het taalniveau 3F aangetoond. Het gaat hier uitdrukkelijk niet om een compleet examen, maar om een prototype betreffende de vaardigheden lezen, schrijven en luisteren op niveau 3F. In de opdracht wordt uitgegaan van een toetsduur van 60 minuten. Beoogde resultaten voor september 2009:

- Een prototype dat voorbeeldmatig zichtbaar maakt welke onderdelen en subdomeinen voor taal onderwerp kunnen zijn van de coe's voor mbo-4 en het aantal en de aard van de specifieke contextgebonden versies van de examens;
- Een begeleidende toelichting en aanbevelingen op basis van de resultaten van de raadpleging.

Welke overwegingen lagen ten grondslag aan de ontwikkeling van dit prototype? Welke keuzes heeft de ontwikkelcommissie gemaakt?

Digitaal versus papieren versie van het examen

Wat zijn consequenties van de gemaakte keuze om de examens lezen en luisteren (mogelijk schrijven) op niveau 3F te digitaliseren?

De keuze heeft een aantal voordelen: flexibele inzet van varianten, multimediale onderdelen, correctiegemak.

De keuze legt ook duidelijk een aantal beperkende randvoorwaarden op met vakinhoudelijke implicaties: scrollen van teksten, strak gecontroleerde werkomgeving op het scherm, geen aantekeningen kunnen maken op het toetsmateriaal, eigen schrijfwerk moeilijk in zijn geheel kunnen overzien.

Op basis van eerdere praktijkervaringen binnen mbo-4, vermoedt de ontwikkelcommissie Taal dat de mbo-kandidaten anders lezen vanaf een computerscherm dan vanaf papier.

Verder onderzoek naar leesvaardigheid bij verschillende media is nodig en wordt aanbevolen. Om redenen van efficiency is de keuze op dit moment een digitaal examen te ontwikkelen.

¹ COE: Centraal ontwikkeld examen

Onderdelen en omvang

Worden de taalvaardigheden Lezen, Luisteren en Schrijven afzonderlijk en volwaardig getoetst?

De opdracht is een toets te ontwikkelen die de vaardigheden lezen, schrijven en luisteren omvat, met een totale tijdsduur van 60 minuten. De ontwikkelcommissie is tot de conclusie gekomen dat je in 60 minuten niet drie vaardigheden valide kunt toetsen en heeft daarom de voorkeur om per vaardigheid een afzonderlijke toets af te nemen (van ieder 60 minuten?). Immers, dan pas kun je echt beheersing van een afzonderlijke vaardigheid op een bepaald niveau, hier 3F, valide aantonen.

Minimum aantal waarnemingen

Hoever minimum aantal vragen of scorepunten hebben we nodig voor valide en betrouwbare toetsing van afzonderlijke vaardigheden?

CITO hanteert minder dan 40 waarnemingen als het gaat om een zgn. low-stake toets. Bijv. voor intake of vorderingen. Bij een high-stake toets waar een zak/slaagbeslissing genomen moet worden, is bij CITO 40 waarnemingen standaard.

De ontwikkelcommissie kiest voor aparte toetsing van de verschillende vaardigheden om aan te kunnen tonen dat elke taalvaardigheid op niveau 3 F wordt beheerst door een kandidaat voor het examen. De keuze voor een volwaardige (high-stake) toetsing heeft consequenties voor de omvang / tijdsduur van de toets: het minimum van 40 waarnemingen per taalvaardigheid lijkt ondoenlijk in 60 minuten tijd.

De voorzitter van de ontwikkelcommissie heeft aan de CEVO voorgelegd dat een volwaardige toetsing onze voorkeur heeft. Dat vraagt van opdrachtgever een bijstelling in toetsomvang en –duur.

Vraagtypen

Open of gesloten vragen?

Vanwege centrale en toch flexibele afname, digitale productie en docentonafhankelijke beoordeling, is bij de lees- en luistertoets gekozen voor gesloten meerkeuzevragen. Door het uitsluiten van open vragen blijft een aantal vakinhoudelijke mogelijkheden onbenut. De open vraag is sterk, waar de gesloten zwak is: de mogelijkheid tot het uitbrengen van deelscores voor antwoorden die meer ruimte laten dan goed of fout. Ook hier spelen de randvoorwaarden bij de digitale afname een rol bij de keuze. Bij gesloten vragen is er geen beoordelaar nodig en doet de computer het beoordelingswerk. Dit is effectief en efficiënt. Voor de samenvatting bijvoorbeeld heeft dat geleid tot een aangepaste vraagstelling die meer toetstechnisch dan didactisch is georiënteerd.

In het prototype is zowel bij lezen als bij luisteren de basisvorm een meerkeuzevraag met 3 antwoordopties. Omwille van de concentratie en motivatie van mbo 4 -deelnemers zijn tevens voorbeelden van andere vraagtypen toegevoegd: matrixvraag, samenvatting m.b.v. een matrix, multiple responsantwoorden. Variatie in vraagvormen is aanbevelenswaardig. De aandacht voor concentratie en motivatie van mbo 4-deelnemers leidde tot vraagsoorten die worden ervaren als minder academisch en actiever dan die in bestaande havo-examens.

Een aantal opdrachten kent polytome scoring, een aantal dichotome scoring. Dat vereist voor de daadwerkelijke scoring in het mbo-4 examen een uitwerking van weging en een omreken tabel. Wanneer in het prototype in een polytome opdracht 7 vragen zichtbaar zijn, wil dit dus niet direct betekenen dat er ook 7 punten vergeven worden.

Voor de cesuur bevelen we hantering van de 80% norm aan.

Lezen

Passend prototype voor dyslectische kandidaten?

De commissie heeft betrokkenen bij het protocol dyslexie voor mbo (in wording) geconsulteerd of er speciaal vrijstelling of andere aandacht moet worden geschonken aan dyslectici. Immers, wettelijk houdt niets tegen dat dyslectici vrijstelling zouden kunnen verkrijgen voor het onderdeel leesvaardigheid. Betrokken experts zijn het hierover onderling oneens, de consultatie heeft niet geleid tot apart advies voor deze specifieke doelgroep voor dit examen/prototype.

Luisteren

Wat is de aard van de te toetsen taalhandelingen?

Er is gekozen voor een multimediale vorm van kijken en luisteren. Dat betekent dat naast de vertrouwde luisterdoelstellingen, gericht op het gesproken woord (aard van de intro, beoordeling van de geboden informatie, sprekersbedoeling en dergelijke) ook nog andere aandachtsgebieden in het vizier komen: aspecten van de non-verbale communicatie tussen de deelnemers en communicatiebepalende beeldaspecten. Er is zo ook aandacht voor interactieve aspecten.

Op deze wijze wordt de vaardigheid functioneel uitgewerkt in het prototype.

Schrijven

Schrijfvaardigheid is een productieve vaardigheid die zich voor niveau 3F niet in gesloten meerkeuzevragen laat toetsen. Principieel is voor niveau 3F dat een deelnemer zich kan documenteren, dat hij/zij een schrijfplan kan maken en een tekst kan opstellen met een welomschreven doel voor een voor hem/haar duidelijk publiek. Ook bij schrijven is de uitgangsgedachte geweest dat het schrijven van een tekst gericht zou moeten zijn op de beroepscontext van de leerling. Het grootste voordeel van die functionele keuze is dat de leerling op die manier de in zijn opleiding opgedane kennis kan inzetten bij het schrijven van een tekst. De begrippenlijst en taalverzorging worden geïntegreerd in de functionele opdracht van het prototype geëxamineerd.

Voor het prototype is gekozen voor uitwerking van de subvaardigheid correspondentie in de brede zin van het woord. Er zijn een integrale functionele opdracht en een beoordelingsmodel ontwikkeld. Daarin staan vorm en inhoud beide centraal. De weging voor beoordeling zal later moeten worden uitgewerkt.

Aandachtspunt is of de opdracht voldoende uitdaagt tot het aantonen van schrijfproductie op niveau 3F. Experimenten met het prototype kunnen hierop t.z.t. antwoord geven.

Generiek - sectorspecifiek

Hoe is in het prototype de verhouding tussen generieke en specifieke teksten / opdrachten?

Hoe verhoudt de wens tot een sectorspecifiek examen zich t.o.v. brede definiëring van sectoren?

Wat is de kans dat leerlingen uit sectoren worden bevoordeeld of benadeeld?

De sectoren zijn in de opdracht breed gedefinieerd (n.l.: techniek/groen; economie/dienstverlening; zorg/welzijn), dat is een uitgangspunt. Dat heeft als nadeel dat het lastig is beroepsspecifieke teksten op dit niveau op te nemen, die zijn zeer specialistisch. Dat zou binnen de sector kandidaten bevoordelen dan wel benadelen. Geleid door brede sectorbepaling hebben we meer generieke teksten gekozen. Vraag is of de taalhandelingen die we bij de generieke tekst aftoetsen, wel voor elke kandidaat relevant is in het beroep. Een voorbeeld vormt de correspondentieopdracht in het prototype van het schrijfexamen. Om redenen van LLB (burgerschap) en doorstroom toetsen we deze taalhandelingen hier toch bij elke kandidaat af. Idee is om kandidaten zelf een keuze te laten maken voor een tekst van één van de drie sectoren in bijvoorbeeld de lees- en luisterexamens.

Niveau

Meijerink 3F is uitgangspunt voor dit examen en prototype: kandidaten moeten beheersing van dit niveau kunnen aantonen. Dat betekent voor ons dat de geselecteerde teksten en ontwikkelde opdrachten het samen mogelijk moeten maken dat kandidaten beheersing van 3F voor de betreffende vaardigheid op een valide en betrouwbare wijze kunnen aantonen. De kenmerken van de taakuitvoering zoals die door de cie. Meijerink worden benoemd zijn leidend bij selectie van leesteksten en bij ontwikkeling van opdrachten. In het prototype vindt men daarom niet alleen betekenis- / opzoekvragen, maar ook vragen naar verbanden, bedoelingen, betoog en argumentatie. Hierbij benadrukken wij dat niet alle vaardigheden (schrijven) of subvaardigheden (een betoog houden) in alle beroepen op niveau 3F uitgevoerd moeten worden. Hier is dus een duidelijk spanningsveld tussen het referentieniveau taal (cie. Meijerink) en de beroepseisen als vastgelegd in de verschillende kwalificatiedossiers.

Tekstkeuze en tekstsoorten

Meijerink onderscheidt teksten naar tekstdoel: informatief, instructief, betogend. De betogende teksten voegen vakinhoudelijk gesproken een nieuw domein toe aan het onderwijs in taalbeheersing: het argumentatieve domein. Voor het prototype is voor de operationalisering van de argumentatieve doelen door CITO gelet op de eindtermen van havo. Daarbij heeft de ontwikkelcommissie steeds gelet op de toepasbaarheid voor de beoogde doelgroep: mbo 4-deelnemers.

In het prototype is veel aandacht besteed aan diversiteit in teksten. In de keuze van de tekstthema's die bij de verschillende sectoren zouden moeten aansluiten, zou het beroepsmatige van de mbo-opleiding tot uitdrukking moeten worden gebracht. Het dilemma dat zich daarbij voordoet, is dat de omschreven sectoren te groot zijn om heel vakspecifieke onderwerpskeuzen te kunnen maken. Daarnaast blijken heel vakspecifieke teksten beperkt inzetbaar, vaak lineair en plat van structuur, waardoor het palet aan doelstellingen voor leesvaardigheid niet in de vraagstelling tot zijn recht kan komen. Voor het prototype is ervoor gekozen een tweedeling aan te brengen tussen generieke onderwerpen en meer sector- en vakspecifieke thema's. Ook de sector- en vakspecifieke keuzen moeten door de grote hoeveelheid uiteenlopende beroepsopleidingen zodoende nog vrij algemeen blijven. Naast de kwestie generiek en sectorspecifiek, is ook gezocht naar mogelijkheden om typische mbo-tekstsoorten als instructie, grafische tekst, procedurele teksten in het prototype op te nemen.

Tot slot, volgens de opdracht heeft de ontwikkelcommissie voor 3 vaardigheden, lezen, luisteren, schrijven, voorbeelden uitgewerkt, zodat via de veldraadpleging een discussie gevoerd kan worden over welke vaardigheden er in het COE taal mbo-4 moeten worden opgenomen.

De ontwikkelcommissie heeft onder grote tijdsdruk, maar met enthousiasme en in goede samenwerking aan deze opdracht gewerkt en hoopt op een grote respons vanuit het mbo-veld.

Namens de ontwikkelcommissie COE taal mbo-4,

Mieke Huigen
Schiedam, 10 juni 2009